

вкласти в топонім нове семантичне мотивування, у результаті чого виникає народна етимологія. Історичний розвиток топонімії приводить до втрати в багатьох випадках етимологічного значення. Цьому процесу протиставляється інша тенденція – намагання зробити назву семантично мотивованою. Щодо топоніма-символа, то його семантика базується на асоціативному, символічному сприйнятті топоніма, який в силу історичних реалій на сьогоднішній день залишається актуальним.

Будучи невід'ємною частиною фонових знань, топоніми-символи, безперечно, мають великий інтерес для лексикології та лінгвокраїнознавства. Лексичний фон топонімів-символів є вмістилищем країнознавчої інформації. Згруповані за семантично-тематичним принципом чи за культурно-історичними асоціаціями, вони повинні ввійти в лінгвокраїнознавчий мінімум, необхідний для викладання даної мови іноземцям, для вивчення теорії та практики перекладу, для навчальної і перекладацької лексикографії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – Изд. 2-е. – М.: Русский язык, 1976.
2. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Лингвострановедческая теория слова. – М.: Русский язык, 1980. – 320 с.
3. Томахин Г.Д. Реалии – американизмы / Пособие по страноведению: Учебное пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. шк., 1988. – 239 с.
4. Томахин Г.Д. Топонимы США в лингвострановедческом аспекте // Топонимия и общество. – М., 1989. – 124 с.
5. Ильф И. Письма из Америки // Новый мир. – 1961. – № 12.
6. Ullmann S. Semantic universals. Universals of Language / Ed. 2. – Cambridge, 1966.
7. Томахин Г.Д. Америка через американизмы. – М.: Высшая шк., 1982. – 256 с.
8. Тарасевич М.П. Американская фразеологическая топонимика: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – М., 1985. – 23 с.
9. Морозова М.Н. Вопросы топонимики. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1969. – 52 с.
10. Мурзаев Е.М. Основні напрямки топонімічних досліджень // Принципи топоніміки. – М.: Наука, 1964.

Оксана Островська

ТИПОЛОГІЯ ДІЄСЛІВНИХ ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ОЦІНКИ В АНГЛОМОВНІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ

Оцінка як філософське поняття – це судження, в якому характеризується моральна гідність певного об'єкта, що володіє моральними якостями, які проявляються в категоріях добра та зла. Поняття "оцінка" у філософії та етиці категоризується у лінгвістиці через призму реверберації навколишньої дійсності, отримуючи своє матеріально-мовне вираження у певних лінгвостилістичних структурах. Оцінка пов'язана з розумом, інтелектом носія мови, автора твору і виявляється у предметно-логічному змісті лінгвістичної одиниці. У зв'язку з категорією оцінки особливого значення набуває поняття "оцінний контекст", тобто така текстова одиниця в межах якої слово може набувати оцінне значення, узуально йому не притаманне.

У структурі художнього тексту категорія оцінки реалізується на різних лінгвостилістичних рівнях, а саме: лексико-семантичному, морфологічному та синтаксичному. У плані вираження оцінка може бути імпліцитна або експліцитна, у плані змісту – суб'єктивна чи об'єктивна, у семантичному – меліоративна або пейоративна.

У даній статті ми розглядаємо категорію "оцінка" на морфологічному рівні, а саме дієслівні засоби її реалізації у структурі англomовного літературно-художнього тексту, зокрема, типологізуємо дієслова на основі утворення та функціонування дієслівного лексико-семантичного поля (ЛСП) категорії оцінки.

Критерії ЛСП ґрунтуються на положенні про те, що значення полісемантичної лексики мають ті ж самі польові значення. Структуру будь-якого слова складають його лексико-

семантичні варіанти (ЛСВ), кожен із яких складається із семантичних компонентів або множників. Останні своєю сукупністю і зумовлюють значення слова, яке відображається в словниковій статті відповідно до певної ієрархії. Значення розміщується в цій ієрархії згідно з частотністю їх реалізації в процесі мовлення і потенційної валентності ЛСВ.

Співвідношення лексичних одиниць з поняттям, яке лежить в основі інтеграції поля, може бути різним. Слово може виражати поняття і співвідноситися з ним безпосередньо через субординативні компоненти поняття своєї смислової структури. Словесні знаки, в смисловій структурі яких домінує ознака, що збігається з поняттям інтегруючого поля, утворюють його ядро. Словесні знаки, в яких міститься ознака в субординативній позиції, належить до периферії поля. Дослідженню ЛСП присвячено багато праць, в яких розкрито і історію розвитку проблеми, і досягнуті результати. Ми ж розглядаємо "ЛСП" у контексті дієслівної типологізації ЛСП "оцінка".

У нашому дослідженні ми поділяємо дієслова ЛСП "оцінка" на: 1) дієслова-індикатори; 2) дієслова-репрезентанти; 3) дієслова-зв'язки; 4) модальні дієслова.

До першої групи дієслів-оцінок, що входять у ЛСП "оцінка", ми відносимо дієслова, які вказують на оцінку, тобто дієслова, які можна назвати дієсловами-індикаторами. На основі проаналізованих нами творів до цієї групи відносимо дієслова: *know, believe, think, call, find, point out, describe, declare, observe, guess, say, characterize, suppose, understand, realize, note, suggest, consider, see*. Це широка група дієслів, які можна підкласифікувати на: а) дієслова мислення: *know, think, believe, suppose, find, guess, consider, realize, see, suggest, understand*. У це ЛСП, окрім дієслів, яким притаманна сема ментальності, ми включили також дієслова *see, find*, оскільки перше з них несе не тільки основне значення "бачити", але й значення ментального сприйняття, формування ментального образу, інтелектуального розуміння – думати [5, 817], а дієслово *find* означає дізнаватись про щось, зауважувати, спостерігати, що також стосується сфери ментальності [5, 336]; б) дієслова мовлення: *say, call, describe, observe, declare, point out, characterize, note*.

Провівши квантитативний та кваліфікативний аналіз, ми згрупували їх за семантичною ознакою у вищезазначені ЛСП. Ядром дієслів "мислення" згідно наших досліджень слід вважати дієслово *to know*, а ядром дієслів мовлення – дієслово *to say*. Провівши кількісно-статистичний аналіз реалізації категорії оцінки у межах ЛСП дієслів-індикаторів, ми виявили, що ЛСП дієслів мислення є більш характерне для категорії оцінки, аніж ЛСП дієслів мовлення.

До другої групи відносимо дієслова-репрезентанти. Ці дієслова ми підкласифіковуємо на: а) дієслова з наявною диференційною семою оцінки; б) дієслова, які виражають оцінку контекстуально; в) дієслова-замінники, тобто ті, що можуть самі експлікувати оцінку, або виступати як дієслова з узуально закріпленою за ними оцінною семою.

а) Сюди відносимо, насамперед, дієслова *to like, to hate*. Ці дієслова завжди виражають експліцитну оцінку, оскільки їх структурі подібно до прикметників *good/bad* притаманна оцінна сема. Дієслово *to like* (подобатися) містить у собі позитивну (меліоративну) оцінку і є ядром даного поля. Воно є найбільш загальним за значенням, означає не занадто сильне і глибоке почуття, яке має інтелектуальну та емоційну основу, позбавлене специфічних форм прояву, і з таким же успіхом осмислюється як вираження постійних властивостей людини (симпатія, прихильність) або її дійсного стану (задоволення) [4, 266]. До цього поля ми відносимо також ряд дієслів, які за своїм семантичним значенням створюють периферію цього поля, а саме: *love, enjoy, amuse, admire, please, appreciate, respect*.

Дієслово *to love* згідно з дефініцією тлумачного словника, означає відчуття глибокої ніжності, пристрасної прихильності [5, 537]. *Love* припускає набагато більшу глибину переживань або прихильності, аніж *like*, однак, як і *like, love* не вказує на якісь зовнішні вияви любові і відображає це почуття або як постійну властивість людини, або як її актуальний стан: *to love one's profession (one's friends, one's children, one's teachers, one's native place)*.

Різницю між семантичним значенням дієслова *like* і *love* у реалізації категорії оцінки можна простежити на прикладах:

1. Персонаж А. Хейлі, Ненсі, є діловою жінкою, у якої розписана кожна година. Автор, даючи їй позитивну оцінку, вказує на те, що їй подобається такий спосіб життя: *"But she liked a*

fast tempo, at work, and play, though there were days – like this one – when a bit too much happened [7, 372].

2. Секретарка містера Крейга у скрутний момент його життя зізнається йому у своїх почуттях: *"I loved working for you. I was lucky. It was better than any marriage I've seen around"* [8, 278].

3. Характеризуючи Джона Вашингтона як веселу і віддану своїм друзям людину, К. і Дж. Кольєри за допомогою дієслова *love* надають його образу позитивної оцінки таким чином: *"He would dance/or three hours at a stretch, and he loved nothing better than to sit over dinner with old friends and acquaintances, telling stories and joking"* [6, 35].

У першому прикладі оцінка реалізується дієсловом *like*, яке у цьому випадку містить у собі значення "подобатися" або відчуття задоволення. У другому прикладі дієслово *love* вказує на глибоке почуття прихильності, яке прирівнюється до кохання, а у третьому – дієслово *love* відображає почуття індивідууму як його постійну властивість. Дієслову *like*, як і дієслову *love* притаманна оцінна сема, різниця між ними полягає лише у ступені її інтенсифікації.

До ЛСП негативної (пейоративної) оцінки відносимо дієслова: *hate, dislike, disgust, blame, annoy, irritate*. Ядром цього поля є дієслово *hate*, а усі інші дієслова периферійні. Стосовно людини це дієслово означає почуття ненависті, злоби, ворожнечі, бажання спричинити зло ненависній людині і знищити її. Щодо речей, явищ – глибоку внутрішню відразу і бажання уникнути контакту з відповідним об'єктом, або позбавитись від пов'язаних з ним болісних асоціацій.

Дієслова-оцінки, які належать до ЛСП як позитивної, так і негативної оцінки з уживанням заперечної частки *not* змінюють свою семантичну ознаку і переходять з позитивного значення (+) у негативне (–) і навпаки. Дієслово *like* із заперечною часткою *not* набуває такого ж негативного значення, як і дієслово *dislike*. Наприклад, *I don't like to say this, Mr. Craig* [8, 233]. Дієслова ж із семантичною ознакою негативності, тобто зі знаком (–) переходять у ЛСП дієслів, що виражають позитивну ознаку, знак (+). *"You hate me", "I don't hate anybody"* [8, 276].

б) дієслова, які виражають контекстуальну оцінку, тобто дієслова, які в рамках певного контексту виражають меліоративну або пейоративну оцінку. До цієї категорії дієслів, що експлікують себе лише в контексті відносимо дієслова: *agree, doubt, hope, hesitate, regret, want, wish, approve, value, adopt, pride, praise, fail, kill, trouble, worry, expect, admit, envy, dream*.

За нашими дослідженнями, ці дієслова, як і дієслова-індикатори, не володіють диференційною оцінною семою, тобто вони не забезпечують оцінної інваріантності смислової структури слова, але відображають різні оцінні асоціації у конкретних ситуаціях вживання слова в літературно-художньому творі і, відповідно, набувають контекстуально-оцінної семи в тексті, створюючи конотативні, оцінно-змістові відтінки до свого інваріантного значення.

в) окреме місце серед дієслів-оцінок займають дієслова-замінники. Сюди ми відносимо дієслова *to do, to be*. Дієслово *do* реалізує оцінку як у функції допоміжного дієслова, так і у функції основного дієслова. А дієслово *be* розглядаємо як дієслово-замінник оцінних слів-репрезентантів, а також як дієслово-зв'язку.

До третьої групи відносимо дієслова-зв'язки. Ці дієслова виділяються своєю функцією, оскільки виступають у реченні у складі іменникового присудка і сполучають підмет з предикативним членом. Аксіологічні предикати – це клас предикатів, які входять до структури оцінки, об'єднуючи її суб'єкт та об'єкт. Аксіологічний предикат є основним засобом експлікації модальної рамки оцінки. Він вводить у висловлення експліцитну суб'єктивність, вказуючи на наявність оцінного суб'єкта, і представляє оцінку як таку, що відноситься до його концептуального світу [2, 95]. Дієслова-зв'язки завжди присутні в аксіологічних предикатах і входять до модальної рамки оцінки.

Основна формальна ознака дієслова-зв'язки, яка закріплена в самій назві, визначається її основною функцією – виконувати лексичними засобами вираження логічного зв'язку в реченні, а також у певному контексті реалізовувати оцінне значення. Водночас слід відзначити, що нерідко загальний контекст вживання тієї чи іншої дієслівної зв'язки, її семантичні характеристики визначають певні смислові особливості дієслівної зв'язки і стають частиною її значення як одиниці мови. Дієслова-зв'язки можна згрупувати у три відносно самостійні мікрополя, які разом з іншими частинами мови реалізують функцію категорії оцінки.

До першого мікрополя відносимо дієслова-зв'язки, які виражають існування певної якості або стану, що є характерним для суб'єкта і у контексті може трактуватися як оцінка. Типовим дієсловом даного мікрополя, тобто таким, який утворює його ядро, є дієслово *be*, окрім нього сюди входять дієслова: *feel, seem, mean*.

У сучасній англійській мові поширене вживання в субстантивній функції допоміжних і модальних дієслів, а також зв'язки *be* з метою уникнути повторення неслужбового дієслова в складі дієслівного присудка або предикатива в складному іменниковому присудку. У розподілі субстантивного дієслова на повнозначне і зв'язку зміщуються два види відмінностей: з одного боку, синтаксична відмінність між самостійним вживанням дієслова *be* і вживанням для зв'язку, а з іншого – відмінність семантична – між значенням даного дієслова *існувати, бути* та повною відсутністю значення [1, 269].

Друге мікрополе утворюють дієслова, що означають збереження або продовження стану та якості суб'єкта, і відповідно оцінного судження щодо нього. Ядром цього мікрополя є дієслово *keep*, а периферійними – дієслова: *hold, remain, stay, continue*.

У третє мікрополе, ядром якого вважаємо дієслово *to become*, входять також дієслова-зв'язки, що означають зміну стану або якості, а саме: *come, get, go, grow, turn, make, look*.

У перші два мікрополя переважно об'єднуються дієслова статичної дії, в третє – потрапляють дієслова, які означають за своїм первинним значенням дії динамічного характеру. Деякі дієслова-зв'язки є членами кількох мікрополів одночасно (*make, go*). Це пов'язано з тим, що в різних конструкціях вони можуть виражати різні смислові відтінки: або існування, або становлення стану. Відповідно, дієслова-зв'язки, як і будь-які інші лексеми, можуть бути багатозначними.

Таким чином, до дієслів-зв'язок ми відносимо дієслова зі значеннями "існування", "буття", "відчуття"; ті, яким властиві ознаки тривалості стану, а також дієслова, що означають зміну стану або якості. Усі вони входять у предикативні конструкції, які реалізують "оцінку". Ця реалізація може здійснюватися як на диференційному, так і на контекстуальному рівнях.

До четвертої групи відносимо модальні дієслова. Модальність на рівні речення як одиниці мовлення – це синтаксико-семантична категорія, в основі якої знаходяться два типи зв'язків: відношення змісту речення до об'єктивної дійсності (у плані реальності або ірреальності) та суб'єктивне ставлення мовця до змісту цього речення і комунікативної ситуації в цілому (у плані "позитивне", "негативне"). Позитивні та негативні оцінки можуть розглядатися в оцінному контексті як головні варіанти аспекту суб'єктивної модальності.

Категоризація модальності в значенні англійського дієслова є вираженням діалектики вияву категоріальної ознаки. З одного боку існують модальні дієслова (*can, could, may, might, must, should, would, ought, shall, will, be, be able, need, dare*) та модальні структури типу: *to be + Infinitive, to have + Infinitive*, які виражають можливість, бажаність, примус, з іншого боку, є багато дієслів, у словниковому значенні яких модальна ознака відсутня і може бути встановлена лише в певному контексті.

Семантична відмінність модальних дієслів полягає у їх загальному значенні протиставлення фактові, що відбувся. Можливе, бажане, необхідне – це, насамперед, ненаявне. Аналіз лінгвістичних праць і наші спостереження дають змогу визначити, як основні значення модальних дієслів, так і значення можливості, волевиявлення, зовнішньої зумовленості та припущення. Значення багатьох модальних дієслів є синонімічними й існує градація ознак ймовірності. Модальні значення волевиявлення, зовнішньої зумовленості та припущення тісно пов'язані з оцінним значенням [3, 28].

Необхідно зазначити, що окрім модальних дієслів, модусну функцію виражають дієслова мовлення, думки, почуття, такі, як: *order, believe, consider, suppose, ask, feel, hate, seem*. Ці дієслова є різними за своїм змістом у первинному значенні, але виступають як еквіваленти у відтвореному значенні коментування і відрізняються ступенем упевненості. Наприклад: 1. "*Like other political thinkers of this time Peterson believed that in a republic men could be free only if they were economically independent*" [6, 106]. 2. "*Naturally, in a hospital, pain must seem normally to the people who were there*" [8, 265]. У першому випадку дієслово з модусною функцією *believe* і модальним дієсловом *could* лише припускають певний стан речей, у той час, як у другому – модальне дієслово *must* разом із дієсловом з модусною функцією *seem* вказують на

беззаперечність явища. Для вираження оцінки автор-мовець тісно пов'язує дієслова з модусною функцією з модальними дієсловами.

Отже, усі типологізовані нами дієслова у тій чи іншій мірі реалізують у художньому тексті як позитивну, так і негативну оцінку. Найвагомішими серед них є дієслова-репрезентанти, оскільки вони володіють диференційно-оцінною семою. Категорія оцінки і категорія модальності – це корелюючі поняття, різниця між ними полягає у ступені інтенсивності вираження ставлення суб'єкта до об'єкта. Оцінюючи певний об'єкт чи явище, суб'єкт не лише констатує своє ставлення до нього, а й виражає ставлення, яке випливає з його розуміння "дійсного світу" у порівнянні з ідеальним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блумфілд Л. Язык / Пер. с англ. Е.С. Кубряковой и В.П. Мурат. – М.: Прогресс, 1968. – 607 с.
2. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. – М.: Наука, 1985. – 226 с.
3. Карасик В.И. Категориальные признаки в значении слова. – М., 1988. – 108 с.
4. Розенман А.И., Арнольд Ю.Д. Англо-русский синонимический словарь. – М., 1988. – 544 с.
5. Webster's Desk Dictionary of the English Language. – New York, 1990. – 1978 p.
6. Collier Christopher, James Lincoln Collier. Decision in Philadelphia. – New York, 1986. – 271 p.
7. Hailey Arthur. Overload. – New York, 1986. – 500 p.
8. Shaw Irwing. Evening in Byzantium. – Great Britain, 1976. – 284 p.

Віктор Рачкевич

ГРАМАТИЧНИЙ СТАТУС СЛІВ ТИПУ CONSIDERING TA SUPPOSING

Серед слів з постпозитивною морфемою -ing особливої уваги заслуговують такі форми, як *considering, counting, including, judging, owing, supposing*. На думку деяких англівців, оскільки абсолютні звороти, що починаються з таких слів, за змістом не пов'язані з підметом головного речення ("суб'єкт дієприслівника вилучається" [3, 11]) "*Owing to the bad weather conditions, the artillery were shooting blind*" [8, 124]: / **The artillery owed its blind shooting to the bad weather conditions*, а також тому, що в результаті частого вживання в даних конструкціях вони до деякої міри втратили значення початкових дієслів і можуть бути замінені омонімічними сполучниками і прийменниками (*supposing if, owing to due to*), всіх їх можна віднести до сполучників або прийменників. Порівнюємо в даному випадку їх статус в словниках БАРС [1], ALD [12], LD [10], RHD [14], WBD [15].

Таблиця показує, що трактування статусу даних одиниць в цих п'яти авторитетних словниках далеко не однакоє. Тут доречним буде висловлювання Г. Уолпола про те, що "словникові статті надто грубі (і, скажемо від себе, великою мірою суб'єктивні) для того, щоб бути корисними для розробки тонкощів семантики" [17, 23].

	БАРС	ALD	LD	RHD	WBD
<i>considering</i>	<i>prep</i>	<i>prep</i>	<i>prep / conj</i>	<i>prep</i>	<i>prep</i>
<i>counting</i>	–	–	–	–	–
<i>including</i>	<i>prep</i>	<i>prep</i>	–	–	–
<i>judging</i>	–	–	–	–	–
<i>owing (to)</i>	<i>prep</i>	<i>prep</i>	–	–	–
<i>supposing</i>	<i>conj</i>	<i>conj</i>	<i>conj</i>	<i>conj</i>	<i>conj</i>

Різноманітне трактування таких одиниць знаходимо і в нелексикографічних джерелах. Так, Р. Куерк та співавтори відносять їх до розряду підрядних слів (*subordinators*) [4, 294] і називають сполучення типу *seeing that* "складеними сполучниками умови", наприклад: "*Seeing that the weather has improved, we shall enjoy our game*".

Оскільки дієслово *see* синонімічне дієслову *notice, consider* [15], дане речення може бути трансформоване як: *Noticing that / if we notice that/taking into consideration that the weather has improved, we shall enjoy our game*, що свідчить про те, що: /1/ дієслово *see* не втратило свого лексичного значення і що /2/ *that* не є компонентом так званого складеного сполучника *SEEING*